

Petar Strčić

Arhiv Hrvatske, Zagreb, Marulićev trg 21.

PRILOG ZA SINTEZU POVIJESTI O. KRKA (S IZBOROM LITERATURE)

UDK 930.23 »KRK«

Pregledni članak

Kroz nekoliko sažetih poglavlja (uvod, priroda, ime, stanovništvo, naselja, povijest, život danas, kulturna baština, ličnosti, literatura — najuži izbor) daje se prvi sveobuhvatni prilog nacrtu za sintezu povijesti Krka — najvećega hrvatskog odnosno jugoslavenskoga i jadranskog otoka.

1. UVOD

Najveći jadranski a time i jugoslavenski otok doživljava u zadnja dva desetljeća takav uspon na svim poljima kakav nije zabilježen u njegovoj više milenija dugoj prošlosti.

Ta je činjenica utoliko značajnija što raniji materijalno-financijski temelji nisu pokazivali da je tako nešto moguće. Doduše, uništavan i tučen raznim nedaćama u više navrata, otok se Krk redovito ponovno podizao i stvarao nove osnove života uglavnom vlastitim snagama, ne zaboravljajući pri tome one ljudske snage koje su ulagale ogromne napore i veliki trud u to djelo.

Taj otok — koji je u više navrata bio predmet pažnje i šire hrvatske odnosno jugoslavenske, pa i svjetske javnosti, uspio je danas postati svojevrsni poluotok — s obližnjim je kopnom u naše dane povezan grandioznim »Titovim mostom«, simbolom poslijeratne samoupravne socijalističke Jugoslavije; istovremeno, taj je vez bio tisućljetni san svih otočana, koji su nerijetko — zbog prirodnih ili drugih razloga — povremeno ili duže vremena bili izolirani od ostaloga svijeta, ali je i ona životna mijena kakva se događa zaista samo jednom u hiljadu godina.

Ovdje dajemo malu biografiju života toga otoka Krka, bolje rečeno — prilog za jednu moguću sintezu. U nju smo stavili sve ono najbitnije

za što smo u ovom trenutku smatrali da bi svaki zainteresirani čitalac ovoga teksta ili, pak, i sâm otočanin trebali ili željeli znati o njemu. Priroda, ime, stanovništvo, naselja, povijest, život danas, kulturna baština, ličnosti, najuži izbor literature — okvir su u kojem se može zadovoljiti osnovno zanimanje našega znatiželjnika. Sadržaj iznesen na ovim stranicama smatramo dovoljnim da čitatelj stekne osnovno znanje koje će ga, možda, navesti da posegne i za drugim izdanjima o otoku Krku, da o njemu dozna mnogo više podataka. Svakako, želimo da se to i dogodi.

2. PRIRODA

Otok Krk — popularno zvan Bodulija — najveći je jadranski, a time i jugoslavenski otok (oko 410 km², s oko 190 km obale). Pripada Kvarnerskim otocima u gornjem, sjeverozapadnom dijelu primorja Socijalističke Republike Hrvatske odnosno Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Otok ima oblik nepravilnog trokuta; dužina mu je gotovo 40 km, najveća širina oko 18, a najuži mu je presjek nešto manje od 4 kilometra. U neposrednoj je blizini najveće jugoslavenske luke Rijeke te velikih ljetovališta Opatije i Crikvenice; na moru je susjed otocima Cresu i Rabu. Općini Krk pripada i osam nenaseljenih otočića (Galun, Plavnik, Mali Plavnik, Kormat, Prvić — koji je zaštićen kao specijalni botaničko-zoološki rezervat, Sv. Marko — danas osobito poznat po »Titovu mostu« o. Krk — kopno, te Kirinčić i Zec) te jedan nastanjeni otočić — Košljun, koji je također zaštićeni prirodoslovni rezervat; uz otok se nalazi i petnaestak većih i manjih hridina, grebena i sika.

Manji dio Krka krševita je golet (uglavnom istok), a najveći dio pokriven je šumarcima i šumama, livadama i oranicama; njegov biljni život uglavnom pripada submediteranskoj zoni, ali sa snažnijim kontinentalnim utjecajima, pa ima, npr., i reliktnih eurosibirskih oaza. Tlo je osobito plodno u Vrbničkom i Dobrinjskom polju, te u Bašćanskoj dolini. Na istoku, nasuport Senju i Novom Vinodolskom na susjednom kopnu, otok je brdovit (najveći je otočni vrh Obzova, 569 m). Uglavnom ima vrlo strmu i kamenitu obalu. Na zapadu je slika suprotna — otok se blago spušta prema Riječkom zaljevu. Krčka obala sadrži vrlo mnogo uvala, dražica i plaža (najduža je bašćanska, oko 2 km). Na otoku Krku su dva jezera — Ponikve (s branom) i Jezero, koja su i akumulacije pitke vode, te više izvora i povremenih i stalnih tekućica (veći je potok Vela Rika u Bašćanskoj dolini). Klima je mediteranskog obilježja, i s utjecajima nedalekog kopna. Za pojedina područja karakteristični su vjetrovi: zdrav i suh, silovit i hladan istočnjak — bura, vlažan i opuštajući jugo, te blag i ugodan zapadnjak — maeštral.

3. IME

Već legendarni Grk Homer u svojem spjevu »Ilijada« te rimski pisac iz daleke antike Virgilije u »Eneidi« spominju Kourete, za koje se misli da su bili stanovnici o. Krka. To prihvaća 1819. god. i prvi krčki povjesničar Ivan Feretić (iz Vrbnika); štoviše — smatrao je da su upravo od Kureta svoje ime preuzeli i Croati/Hrvati. Grčki pisci iz toga doba otok i grad Krk nazivali su Kuriktike, Kourikta, Kurikon, Kirijatika, itd. Pokoravajući Liburne i na otoku, preuzeli su ga Rimljani pod imenom Curicta — Kurikta. To prastaro, možda prvobitno i vjerojatno ilirsko ime sačuvali su Hrvati skraćujući Kurikum u Kark, Kerk, Krk. Ime Krk održalo se do danas za otok i glavno njegovo naselje; u Sloveniji i u Hrvatskoj (Dalmacija) imenom Krka nazivaju se i dvije rijeke.

Postoji više mišljenja o tome što bi mogla značiti riječ Krk. Drži se plodom umjetnikove mašte mišljenje književnika dra Mate Dvorničića iz Vrbnika na o. Krku da je Kar-ikt u ilirskih Liburna, koji su do Rimljana pa i kasnije nastavili otok, imalo značenje Kameni otok, a Fokezi iz Male Azije, koji su se doselili u mjesto Krk, nazvali ga Veja — Grad Sunca. Drugo je tumačenje da Vecla označuje Stari Grad, s pretpostavkom da je na otoku postojao i Novi Grad (pomišlja se na Punat ili Fulfinum kod Omišlja). No, samo u domaćoj, otočnoj upotrebi zadržalo se ime Veja, i to samo za grad Krk. Smatra se prihvaćenim mišljenje znanstvenika prof. dra Petra Skoka, da ime Veja potiče, međutim, od talijanskog naziva otoka i grada — Veglia, a ovo od starijeg bizantskog Vecla, odnosno Becla, kako je otok u 10. st. zvao car Bizanta Konstantin Porfirogenet (otočani su ga zvali i Viclom). No, ne pomišlja se na još jednu zanimljivu mogućnost — da su Slaveni već od svoga dolaska na otok (6/7. st.) počeli otok nazivati Veha — praslavenskim nazivom za suhu granu, slamku ili biljku, koji se u starocrkvenoslavenskom (i u slovenskom) jeziku pretvorio u — Veja, što bi značilo da ni u ovom slučaju naziv nije romanskog porijekla.

Susjedi bi povremeno Krk nazivali i Ćuskim otokom, po noćnoj ptici ćuk, kojega na otoku i danas ima dosta.

I ostala mjesta na otoku imaju imena raznog porijekla — korijeni su im ilirski, grčki, rimski i slavenski odnosno hrvatski.

Na sjeverenom Jadranu susjedi su samo stanovnike ovoga otoka nazivali i Bodulima, u značenju otočanin. Međutim, nekada je to ime imalo podrugljiv podtekst, pa je bilo vrlo uvredljivo za Krčane, jer su Mlečani pripadnike većinskoga, hrvatskog stanovništva smatrali sposobnima za to da budu sluge — doslovce: pašćad; naime, izvodili su riječ bodul iz talijanskoga bòtolo, naziva posebne vrsti malenog i oštrog psa s Apeninskog poluotoka. Ipak, sada je taj pojam još uvijek nerazjašnjen — između ostalog, u doba mletačkog gospodstva označavao je vojnika »preko mora«, a pomišlja se i na to da je pojam bodul imenovao krajiš-

nika-graničara na moru ili čovjeka u podolju (Podol, Vinodol), ili pak onaj koji bode (pungono essi? — bodu li?).

U najnovije vrijeme, međutim, smatra se naziv Bodul časnim, te i sami otočani svoj otok Krk nerijetko zovu i pišu Bodulijom, a sebe Bodulima.

4. STANOVNIŠTVO

Prvi stanovnici o. Krka nepoznatog su porijekla, iako ima o njima tragova. Zato su prvi poznati otočani bili — Iliri, odnosno pripadnici njihovih plemena — Japoda te zatim Liburna. Već u njihovo doba — davno prije naše ere — ovamo stižu Grci u potrazi za trgovinom, pa Rimljani, na svojim ratničkim putevima. Tijekom 6/7. st. otok zaposjedaju Slaveni, od kojih se ovdje održavaju Hrvati. Ilirski ostaci Liburna već su poromanjeni ili se tada pohrvaćuju i nestaju, dok se samo u gradu Krku zadržava mali dio romanskog stanovništva; no, i u taj otočni centar sve se više doseljavaju Hrvati. Ostaci romanskog stanovništva u tome gradu — ojačani naročito od 15. st. dalje doseljenicima iz venecijskog područja — postepeno se profiliraju u talijansku narodnost, no, gotovo iščezavaju u 19. i 20. stoljeću, a naročito poslije II svjetskog rata. Zapad otoka — dubašnjansko i susjedno područje do Glavotoka na moru — u 15. st. naseljavaju Hrvati sa susjednog kopna te pripadnici raznih naroda iz istočnih jugoslavenskih krajeva, koji se uskoro pohrvaćuju; bili su to izbjeglice pred nadiranjem Turaka, a na otoku su tada, pored ostalog, nazivani i Murlaci. Tako oni formiraju zadnje, sedmo otočno središte. Nisu se održale nešto kasnije naseobine kopnenih izbjeglica na graničnom omišaljsko-dobrinjskom području.

Potomci staroga hrvatskog pučanstva te izukršteni potomci staroga hrvatskog i novog stanovništva održali su se sve do danas. No, na raznim područjima života ima i znatnijih razlika unutar pučanstva, koje se već stoljećima ogledaju, npr., u folkloru i u specifičnostima više govora unutar čakavskog dijalekta; na žalost, u 19. st. iščezli su ostaci zanimljivoga, romanskog, staroga »veljotskog« dijalekta u gradu Krku, iako još ima i nešto talijanskih otočana. Između dva svjetska rata doselila se grupa Cigana; ovi Romi i danas žive u Omišlju.

Prvi podatak o broju stanovnika poznat nam je iz 15. stoljeća — tada ih je bilo oko 10.000. Najviše otočana na Krku bilo je krajem 19. stoljeća — oko 23.000. Prema popisu iz 1981, otok ima 13.303 stanovnika, a danas ih se računa na oko 15.000; ali, mnogo veći broj živi u drugim krajevima Jugoslavije te osobito u prekomorskim zemljama (npr. u SAD), još iz 19. stoljeća, kada je došlo do najjače ekonomske emigracije. Gotovo svi su po narodnosti Hrvati, ali danas ovdje ima i pripadnika većine drugih jugoslavenskih naroda i narodnosti. Najveća je koncentracija otočana — preko 80% — uz more, u svega pet starih naselja (Krk, Pu-

nat, Baška, Vrbnik, Omišalj), a u novije doba slijede Malinska i Njivice (koji su od 1961. do 1981. povećani čak za preko 120%).

5. NASELJA

Tragova naselja prastanovnika ima na raznim lokalitetima otoka Krka. I današnja veća mjesta — na uzvisinama ponad mora Omišalj, Vrbnik i Dobrinj, te Baška koja je također bila na brdašcu, zatim grad Krk koji je oduvijek uz more — imaju ilirske temelje kao i, vjerojatno, Punat; na nekima od njih dalje su gradili Grci i Rimljani, a zatim Slaveni odnosno Hrvati. Ilirskih mjesta bilo je i u unutrašnjosti, npr., kod sela Kras. U rimsko doba na Krku su postojala dva značajna gradska središta — Curicum, današnji grad Krk, i Fulfinum, čiji se ostaci i danas naziru na obali i u moru ispod Omišlja. Neki ostaci daju naslutiti da je možda postojalo i treće naselje — »Korintija« (Bosar) kod Baške, grčko (bizantsko) po imenu i domaćoj tradiciji. Osobito snažan pečat rimskih vremena nosi grad Krk — i tada i danas najveće naselje i centar otoka. Bašku, Vrbnik, Omišalj i Dobrinj oživjeli su Hrvati, kao i Punat, a zatim i sva otočna sela, tako da danas otok ima 68 naselja; od toga ih je 14 uz more, najviše je smješteno u unutrašnjosti otoka (selo Kras, na najvećoj visini — 255 m), a neki zaseoci su samo povremeno nastanjeni (ljeti), ali se danas ubrzano obnavljaju.

Spomenuta naselja — osim Punta — bila su niz stoljeća i dobro utvrđena; zvana su (i danas) »gradovima«, a zapravo su bili oveći kašteli. Zidine su i sada sačuvane u Krku i Vrbniku. Ta veća naselja — »gradovi« uglavnom su mediteranskoga, zbijenog tipa, s karakterističnim uskim uličicama, s ponekom izraženijom palačom. U Krku su vrlo dobro sačuvani kaštel i kule. Sela su uglavnom raštrkanog tipa. Najveći dio naselja je u zapadnom i srednjem dijelu otoka, kako bi se uglavnom izbjegao utjecaj snažnog vjetra istočnjaka bure; gotovo 60% naselja zapravo je smješteno na malome prostoru sjevernog dijela srednjega Krka.

Najveća su naselja oduvijek Krk, Punat, Baška, Vrbnik i Omišalj a danas i Malinska i Njivice. Sva ta mjesta, a isto tako i sela, danas su u potpunosti moderna naselja, sa svim osobitostima suvremenoga, uglavnom urbaniziranog života. I dalje se šire i povećavaju novim zgradama.

6. POVIJEST

O životu nepoznatih prastanovnika postoje vijesti iz neolita, pred oko 10—15.000 godina. Mnogo više je ilirskih i grčkih nalaza i naziva. Krk je dio Elektrijskih i Apsirtidskih (Kvarnerskih) otoka — na jantarskom je trgovačkom putu od Baltika do Mediterana, a dio je i helenske legende o »zlatnom runu« i putovanju argonauta od obala Crnog mora do obala Kvarnera na Jadranu. Više znamo o životu Liburna, poznatih

brodograditelja i pomoraca (čiji je brod »Liburna« dio elitnih, udarnih jedinica mornarice Rimskog Carstva). To ilirsko pleme pokorili su Rimljani, pa je i otok Kurikta postao njihov posjed 9. god. naše ere, u doba Oktavijana Augusta, prvoga rimskog vladara. No, već i nešto ranije je Krk poprište rimskih interesa — za diktatorsku vlast u rimskoj državi vodila se vjerojatno u vodama omišaljskog područja otoka pomorska bitka između ratnih flota Pompeja i Augustova prethodnika Julija Cezara. Na otoku su formirani rimski centri Curicum (danas grad Krk, na iliro-grčkim temeljima) i Fulfinum (ostaci kod Omišlja). Kao jedan od značajnijih gradova na istočnoj obali Jadrana, Curicum ima ugledan status municipija, a rimski gospodari nazivaju ga čak »presjajnim gradom Krčana« — »splendidissima civitas Curictarum«.

Kršćanstvo stiže na o. Krk vrlo rano, pa je već u 5. ili 6. st. osnovana i biskupija, koja — kao dio katoličke crkve s centrom u Rimu — djeluje i danas, ali s nadležnošću i za ostale Kvarnerske otoke te za o. Rab i o. Pag. U doba raspadanja Rimskog Carstva (5. st.) i antičkog svijeta uopće te masovnih i krvavih seoba azijsko-evropskih naroda otok dijele nezavidnu sudbinu susjeda.

Krajem 6. i u 7. st. započinje veliki povijesni prijelom — na otok stižu, možda ne baš miroljubivo, a zatim ga i trajno naseljuju Slaveni, odnosno Hrvati; vjerojatno su stigli u samo nekoliko rodova (i danas su poneki jezični oblici bliski poljsko-ukrajinskim govorima). Na ilirskim temeljima, na obalnim uzvisinama sjeveroistočne strane otoka, Hrvati su ulili nov život u naselja i stvorili kaštele-gradice odnosno četiri jake, samostalne teritorijalne upravne jedinice: Baška, Vrbnik, Dobrinj i Omišalj, s pripadajućim selima i zaseocima; kasnije su, ali gotovo uz samo more, također na području prethistorijskog života, formirali i Punat na jugu.

Tijekom daljih stoljeća otok je dio istočno-rimske odnosno bizantske, pa franačke, hrvatske, ugarsko-hrvatske, mletačke, francuske i austrijske odnosno austro-ugarske države. Od važnijih povijesnih zbivanja treba reći da je 680. god. prvi poznati biskup Andrija prisustvovao crkvenom saboru u Rimu, što govori o određenom značenju Krčke biskupije. U 9—10. st. na otok su (pretpostavlja se: kao otkupljeni robovi u Veneciji) iz Moravske stigli učenici općeslavenskih prosvjetitelja iz Grčke — sv. Ćirila i sv. Metoda Solunjanina, proširili ovdje pismenost na staroslavenskom jeziku i na glagoljskom pismu do te mjere da je Krk postao i ostao jedno od glavnih rasadišta narodno-glagoljaške kulture u slavenskom svijetu uopće. Već u 11. st. otok je i centar vrlo snažnoga narodnog, glagoljaškog otpora vladajućim ranofeudalnim državnim i crkvenim strukturama na istočnoj obali Jadrana; otočni se crkveni prvak Zdeda (Cededa) neporažen održao do svoje smrti na biskupskoj stolici u Krku.

Od 12. do 15. st. otok Krk je matični posjed vjerojatno domaće obitelji Krčkih knezova, možda iz vrbničkog područja, gdje su imali jedini

dvorac-kaštel u unutrašnjosti otoka: Rogoznik (Gradec). Neobično vještom politikom svojih pripadnika, ta porodica postaje feudalni gospodar i drugih imanja u Hrvatskoj i drugdje, pa i na Apeninskom poluotoku; između ostalog, u Hrvatskoj su držali i gradove Rijeku, Kraljevicu, Ogulin, Senj, te o. Brač, o. Lastovo, imali su posjede u Koruškoj, Mađarskoj, Italiji, itd. Pomišlja se da bi prvi poznati Krčki knez mogao biti Sergije iz početka 12. st., koji je napadao i otok Rab, a u vojsci je i imao i Cresane, Osorane i Senjane. Međutim, stvarno prvi utvrđeni Krčki knez jest Dujam I (1118—1163), kojem Venecija priznaje vlast; zadnji je 1480. god. stolovao na Krku Ivan VII. Neki od njih bili su i banovi-potkraljevi Hrvatske, te toliko moćni i imućni da im je sâm rimski papa u 15. st. podijelio ime Frankopani (Frankapani), kada su zaželjeli da se stekne utisak (po ondašnjoj modi) kako im pretke treba tražiti u antici. Prezime su dobili prema staroj, ali osiromašenoj rimskoj aristokratskoj obitelji Frangepani (Frangipani), koja je bila u srodstvu i sa sv. Grgurom. Frankopani su se orodili i s više evropskih vladarskih kuća. God. 1480. Mlečani su im matični o. Krk oteli, nakon što su u ratnom sukobu uspjeli izbaciti s otoka novodošle jedinice ugarsko-hrvatskog kralja Matije Korvina. No, tek 1671. god. njihovu lozu u Hrvatskoj uspjeli su silom zatrti austrijski vladari Habsburzi. Ipak, od početka 17. do početka 20. st. održao se dio obitelji kod Videma (Udine) u današnjoj Italiji.

U počecima duže mletačke vlasti (od 1480. do 1797.) otok je još uvijek »zlatni otok« — najbogatiji posjed Mletačke Republike na istočnoj obali Jadrana; ali, postepeno je tako temeljito ekonomski upropašten da se, npr., broj otočana smanjio čak na polovinu, pa se i otok od tada manje spominje u općoj povijesti. Privredno se počinje oporavljati tek u 18. st., u doba kada Mletačka Republika ubrzano propada.

Jedan od zadnjih većih tadašnjih istupa otočana na međunarodnom planu odigrao se 1571. godine: krčka galija sudjelovala je u veliko bici kod Lepanta, kada su evropske države definitivno slomile pomorsku moć Turske. U 16. st. skršeni su reformatorski pokušaji u katoličkoj crkvi i na o. Krku, uz pomoć inkvizicije, a vidljivi je odraz pobjede Rima nestanak oženjenih svećenika (bio je to zadnji ostatak u okviru katoličke crkve u jugoslavenskim zemljama). Evropsku je javnost potresla 1671. godina — u Bečkom Novom Mjestu smaknut je knez Frano Krsto Frankopan, pjesnik, zadnji Krčki knez u hrvatskim zemljama; zajedno s nekim drugim hrvatskim, slovenskim i mađarskim velikašima neuspješno se podigao protiv svemoći Habsburgovaca, austrijskih i, tada, hrvatskih vladara. Na širu povijesnu pozornicu otok ponovno dolazi tek u početku 18. st., kada otočić Sv. Marko u Burnom (Tihom) kanalu postaje gotovo predmetom državnog spora između Austrije i Venecije, ponajviše zato jer Mletačka Republika nije mogla spriječiti izgradnju Kraljevice na susjednom kopnu, uz samu državnu granicu, kao prve austrijske (ratne) luke. Zatim se Krk opet javlja u 19. st., kada postaje (uz Kastav kod Rijeke) središte istarsko-kvarnerskoga-otočnoga hrvatskog pokreta u bor-

bi protiv prevlasti osiljene talijanaško-talijanske građanske grupe. U početku 20. st. grad Krk ishodište je klerikalizma, koji prerasta u vrlo snažan konzervativni politički pokret u Hrvatskoj, pod vodstvom krčkog biskupa dra Antuna Mahniča; djeluje njegova jaka štamparija »Kurykta«, i u Krku upravo buja izdavačka djelatnost toga pokreta.

Od 1918. god. otok je opet u sastavu matice-zemlje Hrvatske, odnosno tada formiranih prvih jugoslavenskih državnih zajednica — Države SHS (sa sjedištem u Zagrebu) pa Kraljevine SHS odnosno Jugoslavije (sa sjedištem u Beogradu). Na rušenju Austro-Ugarske (npr., u bokokotorskoj pobuni ratne mornarice) i na stvaranju Jugoslavije mnogo su radili i Krčani (npr., zadnji predsjednik Jugoslavenskog odbora u emigraciji bio je dr. Dinko Trinajstić iz Vrbnika). U godinama 1918—1921. otok je okupirala Kraljevina Italija, ali 1920. nije uspio spektakularni ardit-sko-fašistički pokušaj pjesnika Gabriela D'Annunzija da iz Rijeke osvoji i o. Krk, te da ga time zadrži za Kraljevinu Italiju. God. 1941—1943. otok drži okupiranim fašistička Italija, a 1943—1945. nacistička Njemačka.

Mnogi otočani prihvatili su socijalističku viziju svijeta — neki već u 19. stoljeću; u početku našega vijeka trajao je prvi štrajk na otoku, među otočanima ima aktivnih (i to vrlo viđenih) sudionika oktobarske revolucije u Rusiji, građanskog rata u Španjolskoj, te međunarodnoga i jugoslavenskog komunističkog pokreta. God. 1933. osnovana je prva organizacija Komunističke partije Jugoslavije na otoku u Puntu (a time i na Kvarnerskim otocima), a u drugoj polovini tridesetih godina djeluje na Krku jedini Kotarski komitet KP Hrvatske u Kvarnerskom primorju. Od 1941. do 1945. god. traju narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija, u kojima — pod vodstvom KPJ odnosno KPH — masovno sudjeluju i Boduli. Tako je prvi organ narodne vlasti (NOO) na Kvarnerskim otocima osnovan 1942. na o. Krku, a otok je imao i vlastitu partijsku borbenu grupu. Već 1943. god. otok je posjetio dr. Ivan Ribar, predsjednik AVNOJ-a, najvišeg organa nove Jugoslavije. Nakon žestokih borbi, u kojima su sudjelovali i sami otočani, jedinice 26. dalmatinske divizije uništile su ili istjerale nacifašističkog okupatora, pa su otočani 17. travnja 1945. godine konačno dočekali nacionalnu i socijalnu slobodu. U vrijeme narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije, i otočani su u znatnom broju padali, kao borci i žrtve nacifašističkog terora i na samome Krku i u drugim krajevima Jugoslavije, u konclogorima smrti Njemačke i Italije, u savezničkim jedinicama na svjetskim frontovima.

Josip Broz Tito posjetio je prvi put Boduliju 1925; Krk je jedini otok na Jadranu na kojem je Tito boravio između dva svjetska rata. Od tada pa do svoje smrti 1980. god. Josip Broz Tito je kao generalni sekretar odnosno predsjednik KPJ/SKJ, predsjednik SFRJ i maršal više puta boravio na otoku i u njegovim vodama, a osobno je, npr., prisustvovao i puštanju u promet Aerodroma »Rijeka« kod Omišlja.

7. ŽIVOT DANAS

Djelatnost stanovnika o. Krka danas temeljito se razlikuje od one — samo — prije tridesetak godina. Mali je broj onih koji se bave i nekadašnjim osnovnim djelatnostima iako su neke sačuvane; npr. u poljoprivredi (osobito: vinova loza i povrće u Vrbniku) i stočarstvu (naročito je mnogo ovaca s centrima u Vrbniku i Baški) i ribarstvom (plava i plemenita bijela riba, te rakovi s centrom u Krku); u uvali Klimno (Kivna) planira se akvatorij od 6.000 m² za uzgoj oko 400.000 kg kamenica, dagnji, lubena i cipala. Sasvim je nestalo zanimanje zapadnog dijela otoka — sječa i prodaja ogrijevnog drva (sve do 60-ih godina izvozilo se i u Italiju). No, otočani sve češće nalaze posao u starim (brodogradnja) i novootvorenim industrijskim pogonima (plastika, tekstil, petrokemija, građevinarstvo, itd.), a naročito u vrlo razvijenoj turističko-ugostiteljskoj privredi (niz jedinica ima veliko poduzeće »Zlatni otok«, sa sjedištem u Krku, te »Brodokomerc« iz Rijeke) u svim obalnim mjestima (Omišalj, Njivice, Malinska, Porat, Krk, Glavotok, Skrpčić-Pinezići, Kornić, Punat, Stara Baška, Baška, Vrbnik, Šilo, Klimno, Čižiće) ali sve više i unutrašnjost otoka; snažni su pioniri turizma Baška i Malinska, s korijenima još iz 19. st., dok je grad Krk već 1849. god. imao »turistički« odbor. Tako otok danas ima i cijeli hotelski grad — »Haludovo« u Malinskoj, s »Ribarskim naseljem«; više je naturističkih i auto-kampova — Bunculuka u Baški, Konobe u Puntu, Ježevac u Krku, itd., vrlo bogata kućna radinost te 17 snažnih turističkih društava udruženih u Turistički savez općine. God. 1988. otok ima 35445 smještajnih kapaciteta, od toga u hotelima preko 7000, u odmaralištima za djecu i odrasle 3270, a u privatnom smještaju gotovo 14000 kreveta; postoji do 4000 i pomoćnih kreveta te preko 5000 registriranih vikend-kuća (uglavnom su izgrađene poslije 1960. godine). U auto-kampovima ima mjesta za oko 12500 kamp jedinica. U razvoju ugostiteljstva i turizma nezaobilazna je »Marina« u Puntu, prvo i najveće prihvatilište jahti u jugoslavenskom dijelu Jadrana. Sve veću ulogu imaju privatne ugostiteljske radnje.

Ljeti — umjesto oko stalnih 15000 stanovnika — na otoku znade odjednom biti i oko 80000 turista. U 1987. god. na otoku je službeno registrirano preko 383000 turista, od čega je 304000 stranaca; ukupno je ostvareno 3.000.000 noćenja (2.302.000 stranih). Devizni priliv od noćenja stranaca bio je 78.000.000 USA dolara.

Najveće krčko poduzeće je Radna organizacija (RO) Punat, a sastoji se od brodogradilišta, tvornice vijaka i spomenute marine. Kod Omišlja je i ogromni INA-petrokemijski kompleks, koji zapošljava preko 700 radnika, a u ukupnom prihodu općine sudjeluje u 1987. god. s 52%, te se nastavlja širiti. Tu su i Aerodrom »Rijeka« i početak međunarodnoga »Jugoslavenskog naftovoda« (JUNA, s odvojkom za Mađarsku) s tankerskom lukom; na Vozu se podiže veći pogon Brodogradilišta »3. maj« iz Rijeke, a djeluje i pogon kamenih proizvoda »Tihe« iz Šila. Veća je radna cjeli-

na i »Krkplastika« u Krku, građevinska poduzeća GRO Krk i »Tiha« u Šilu, te »Vrbenka« u Vrbniku — prvo krčko poduzeće koje je otvorilo pogon i na kopnu (u Slunju), a povremeno su u tome aktivni i građevinari. Danas otok ima više desetaka privrednih i neprivrednih radnih organizacija te niz jedinica kopnenih poduzeća. Zaposlenih je 1987. god. bilo 6882, od toga u društvenom sektoru 6242, a u privatnom sektoru 640. Velik je broj otočana našao zaposlenje i na susjednoj obali, osobito u Rijeci, pa i u prekomorskim zemljama.

Na sjeverozapadu otok je preko otočića Sv. Marko (nekadašnji Almis) »Titovim mostom« povezan 1980. god. s kopnom prema Kraljevici i jadranskoj cestovnoj magistrali; most je izuzetno originalan te veoma velik i kompliciran projektantski i građevinski poduhvat, s dva armiranobetonska luka (kroz koji idu niz naftnih, elektro, vodo i telefono-vodova). Najduži je luk mosta takve vrsti na svijetu, koji ukupno (dva luka) ima 1209,5 m. Otok s kopnom — uz avionski promet — vezuje više autobusnih a povremeno (ljeti) i brodske linije. Ima redovnu trajektnu vezu na sjeveroistoku (Šilo — Crikvenica), povremeno na jugu (Krk — o. Rab) te istoku (Baška — Senj — Lopar na Rabu), a u pripremi je i na zapadu (Biska — o. Cres i o. Lošinj) te jugu (Stara Baška — Lopar na o. Rabu). Do šezdesetih godina samo je vrlo mali broj većih naselja opskrbljivan električnom energijom iz vlastitih izvora; sada otok podmorskim kabelima s kopna (otočić Košljun s o. Krka) prima električnu energiju te dio vode (preko mosta, ali najveći je priliv iz vlastitih izvora, uglavnom iz Jezera kod Njivica i u Ponikvama). Krk je povezan s kopnom i telefonskim, telegrafskim te radio-sistemom.

Na otoku djeluju — u novopodignutim zgradama — veoma moderni osnovnoškolski, srednjoškolski, zdravstveni, poštanski i ljekarnički centri, uz niz većih i manjih prehrambenih i drugih suvremenih opskrbnih kuća.

Otok je i prije i poslije zadnjega rata bio administrativno uređen kao kotar s više općina; danas je općinska komuna, s centrom u gradu Krku, kao i tisućljećima prije toga, s presudnim utjecajem ostalih šest povijesnih središta. Dio je Zajednice općina Rijeka (Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar). Do danas su gotovo sva naselja povezana asfaltnim cestama, a na taj način otvoreno je i niz pristupa moru.

Skupština općine Krk je 1983. god. donijela odluku o ustanovljenju — u čast godišnjice oslobođenja 1945. godine — Priznanja općine Krk »17. travanj«; ta najviša nagrada otočne komune daje se od tada svake godine najistaknutijim pojedincima, radnim i drugim organizacijama. Slijedeće je godine o. Krk dobio i svoj grb (autor je Petar Čimbur).

Otok Krk je u samoupravnome socijalističkom periodu — naročito od kraja petoga do početka osmoga decenija — od puštanja u promet prve trajektno veze između Šila i Crikvenice pa do »Titova mosta« doživio izuzetno snažan, pozitivan uspon i golemu ekspanziju u privrednome,

kulturnom i drugom pogledu, najveću u svojoj više milenija dugoj povijesti. Bodulija se više ni po čemu ne razlikuje od urbaniziranih područja na kopnu, osim uz neke posebne izuzetke — u zadnje vrijeme osjeća se veći interes i pridaje velika pažnja čuvanju i obnovi nekih starih običaja i građevinskoga nasljeđa.

8. KULTURNA BAŠTINA

Ogromna je i naročito vrijedna otočna kulturno-povijesna i umjetnička baština, najprije antička, a zatim slavenska, hrvatska; ona se obožuje i stvaralaštvom današnjih generacija. Ima nešto nalaza nepoznata prastanovništva, ali osobito je značajna ostavština Liburna i Grka. Tu su i mnogi rimski spomenici (mozaici u Krku i Baški, terme u Krku, natpisi o Krčanimā i Fulfinumu, npr.), velike ranokršćanske katedrale (Krk i kod Omišlja), starohrvatske (Sv. Krševan u Poljicama i Sv. Dumat ispod Kornića), ranoromaničke (Sv. Vid Dobrinjski i Sv. Lucija u Jurandvoru, trobrodne romaničke bazilike (Sv. Marija u Omišlju, te katedrala i crkva sv. Kvirina u Krku, koja je izgrađena na kat) i gotičke crkve, pa antičke i srednjovjekovne zidine i kule (Krk i Vrbnik), niz zvonika, te mnogo raznovrsnih djela iz narodnoga građevinarstva, običaja i života (npr.: mnogo je sačuvanih gumna u Dobrinjštini; »stomorina« u Omišlju; stočarski »razgon« u Vrbniku). Ističu se mnogobrojni kameni i rukopisni izvorni spomenici, stvoreni glagoljskim pismom i staroslavenskim jezikom (u hrvatskoj redakciji). Između ostalih, tu je »Krkči natpis« (Krk, 11. st.), te najveći u svijetu glagoljski kameni spomenik, najpoznatiji i jedan od najstarijih — »Baščanska ploča« (Jurandvor, oko 1100), s uklesanim imenom hrvatskoga kralja Zvonimira (1075—1089), koja se danas čuva u atriju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Iz 11. st. je i »Kločev glagoljaš« — rukopis nabožnog sadržaja, a Krk je dao i najstariju poznatu hrvatsku glagoljsku ispravu »slavnog Dragoslava« (Dobrinj, god. 1100), statut otoka (tzv. Vrbanski, 1388), posljednju štampanu glagoljsku liturgijsku knjigu čiste hrvatske redakcije i sa starom slavenskom nomenklaturom — brevijar Omišljanina Nikole Brozića (1561), vrlo velik broj drugih dragocjenih vjerskih, pravnih, književnih i drugih rukopisa te tiskanih djela i spisa, itd.; ima i inkunabula. Ni pravni sistem Venecije, koji je iz grada Krka forsirao latinsko-talijanski notarijat, nije uspio onemogućiti pisanje dokumenata na hrvatskom jeziku i glagoljskim pismom. Po toj osebujnoj glagoljskoj baštini otok je najbogatiji u svijetu. Za razvoj srednjovjekovne kulture na Krku, s bogatim kasnijim nasljeđem, osobito su zaslužni redovnici — učeni glagoljaši-benediktinci. Kao raritet treba istaknuti da su oni u Omišlju (uz susjedni Senj) od samoga pape Inocencija IV. 1252. god. uspjeli dobiti izuzetno rijetko pravo u kršćanskom svijetu — da se u crkvi služe materinim, a ne latinskim jezikom i pismom.

Vrlo je živ i bogat narodni govor, u četiri verzije čakavskog dijalekta hrvatskoga ili srpskog jezika (upitna je zamjenica ča, ca, če i čo), u 19. st. je djelomice prihvatio i talijanizme. Iako je štokavština u službenoj upotrebi, i danas se uglavnom govori narodnim govorom.

Otok je poznat i po osebujućom a opet raznolikome narodnom melosu i folkloru (sopele/sopile samosvojan su ostatak iščezloga srednjovjekovnog muzičkog instrumenta u obliku oboe). Svake se godine od 1935. god. u drugome mjestu priređuju festivali narodnoga plesa, od 1986. u Dobrinju i pjesme i svirke. Redovito se u više mjesta održavaju Ljetne igre o. Krka, s bogatim muzičkim sadržajima. I danas djeluje Limena glazba, osnovana u Krku još u 19. stoljeću.

Na otoku ima više većih muzejskih zbirki i biblioteka, npr. u samostanu franjevacca na Košljanu — otočiću u Puntarskom zaljevu, koji je u cjelini zaštićeni povijesni spomenik i prirodoslovni rezervat; Košljun je također žezdesetih godina dalje doživio svoju bogatu renesansu. U Vrbniku je »Vitezićeva biblioteka« s petnaestak tisuća svezaka; u Krku je isto tako velika »Algarottijeva biblioteka« te vrijedna zbirka muzičkih instrumenata u Biskupiji; u Baški je zavičajni muzej; u Dobrinju se stvara etnografska zbirka o. Krka; u Portu je muzej u franjevačkom samostanu; u Puntu je sačuvan toš (proizvodnja ulja od maslina). U Polju i Puntu su nukleusi muzejskih zbirki NOB-e. U Krku je galerija slika Mile Kumbatovića i Otona Glihe; u gradu Krku niz godina djeluje i likovna kolonija. U vezi s likovnim životom, treba spomenuti da se na Krku čuva više djela poznajitih umjetnika iz prošlosti (Veneziano, Palma, npr.), a kod Vrbnika je sačuvan najstariji crtež hrvatskog broda (iz 13. st., a nedavno je rekonstruiran u modelu).

U otočnom središtu u početku 20. st. djelovala je Staroslavenska akademija (nasljednik: Staroslavenski zavod u Zagrebu), treća takva znanstvena institucija u jugoslavenskim zemljama (nakon Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Srpske akademije nauka u Beogradu) s glasilom »Vjesnik« i posebnim izdanjima, a u tome mjestu objavljivano je i više drugih časopisa i zbornika (časopisi »Hrvatska straža«, »Luč«, »S. S. Euharistia«, kasnije »Svećenička zajednica«, te »Acta Curiae Episcopalis Veglensis« i gospodarsko-politički list »Pučki prijatelj«). U 19. st. djelovala je štamparija u Glavotoku, a u početku 20. st. u Krku. Otok je bio popularan — čak je u Pragu izlazio časopis »Baška«, koji su edirali češki ljubitelji toga dijela otoka. »Krčki kalendari« edirani su tridesetih godina u Zagrebu, a pedesetih u New Yorku. Danas se na otoku publiciraju »Krčki zbornik« Povijesnoga društva o. Krka Saveza povijesnih društava Hrvatske (od 1970. izašlo je 19 svezaka, s nizom posebnih izdanja) i »Krčke novine« Socijalističkoga saveza radnog naroda. U zadnjih je desetak godina na otoku i van njega objavljeno i mnogo drugih knjiga, studija i drugih radova o Boduliji — kao nikad prije, među njima čak i pet fotomonografija. God. 1938. snimljen je dokumentarni film »Krk — najveći i najznačajniji otok Jadranskoga mora« (Aleksan-

dar Gerasimov — Ive Jelenović); od tada je snimljeno više dokumentarnih i tv-filmova.

Korijeni današnjem školstvu datiraju u srednji vijek — latinske su bile škole u gradu Krku, a glagoljaške u svim drugim centrima (čak u nekima do 19. st.); na o. Košljunu je osnovana prva hrvatska gimnazija na Kvarnerskim otocima i u Istri (19. st.). Otok ima zaslužnih sportaša, pa je tako bilo i jugoslavenskih, evropskih i svjetskih prvaka; osobito je uspješan streljački sportski klub »Dub« iz Malinske. Specifična je ali zato vrlo bogata djelatnost više udruženja, npr. Filatelističkog društva. U zadnje je vrijeme primjetna akcija obnove spomenika kulture, u čemu prednjači samostan franjevac na o. Košljunu. Turistički savez općine s turističkim društvima i drugim organizacijama započeo je sa širom akcijom restauriranja i konzerviranja niza otočnih spomenika, pa je od prvih većih zahvata priveden korisnoj svrsi, npr., Kaštel u gradu Krku.

9. LIČNOSTI

Cjelokupni milenijski život ostvarivali su otočani — Bodulke i Boduli, često u sudaru s velikim prirodnim i drugim nedaćama, nerijetko osamljeni u svojim bolima ali i u radostima. Uporno su gradili i čuvali stvoreno, prenoseći ga slijedećim generacijama, da ga dalje bogate.

Među otočanima ima i niz osobito istaknutih ličnosti, i to na raznim poljima. Tu je buntovnik, glagoljaški i narodni biskup Zdeda (Cededa, oko 1063). Tu je više Krčkih knezova — političara, vojskovođa i pisaca — poznatih i u evropskim razmjerima. Spomenuti treba barem banove — to su Ivan V., Nikola IV. (prvi s prezimenom Frankopan), Stjepan II. Ozaljski, »skrbnik i zaštitnik kraljevine Slavonije« Krsto I. Brinjski, »mač i štit ostataka Ilirije« Franjo I. Slunjski i Nikola VIII. Tržaćki, a ističu se i knez Bernardin Ozaljski i general Vuk II. Krsto Tržaćki. Knez Frane Krsto Frankopan Tržaćki (1643—1671), zajedno sa sestrom Anom Katarinom i njezinim mužem banom Petrom Zrinskim, nesretni je urotnik protiv Habsburgovaca; pjesnik je u čijem se djelu osjeća nastojanje da od čakavskog, kajkavskog i štokavskog dijalekta stvori jedinstveni književni jezik. Krčani su dali i više visokih dostojanstvenika u katoličkoj crkvi, npr., kardinala Krstu III. Frankopana i generala franjevačkog reda Pija Dujmovića. Spominjemo, zatim, i nekoliko drugih ličnosti koje su na razne načine poblizje vezane s o. Krkom (djelom ili rođenjem, ili pak smrću). To je, npr., Blaž Baromić (15/16. st.) iz Vrbnika — jedan od prvi jugoslavenskih (glagoljskih) štampara, a kartograf austrijskih vladara bio je Ivan Klobučarić iz Dubašnice. Članovi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu su historičar dr. Ivan Crnčić iz Polja (upravitelj Zavoda Sv. Jeronima u Rimu), geodet prof. dr. Nikola Čubranić iz Baške i povjesničar umjetnosti dr. Branko Fučić iz Dubašnice. Član Pomorske akademije u Italiji je dr. Radojica

F. Barbalić iz Baške. Filozof je bio prof. dr. Matija Ferchio (Ferkić) iz Krka, književnici su dr. Mate Dvorničić (Šantić) iz Vrbnika, Josip Ribičić iz Baške, Josip A. Kraljić iz Bogovića, Ivan Žic Klačić i Nikola Bonifačić Rožin iz Punta, Josip Pupačić je stradao kod Omišlja, Nikola Kraljić je iz Omišlja, filolog Ivan Milčetić iz Milčetića, demograf-geograf prof. dr. Petrica Novosel-Žic iz Punta, a historičari Ivan Feretić iz Vrbnika, Vjekoslav Štefanić iz Bašćanske Drage (počasni doktor Zagrebačkog sveučilišta i direktor Staroslavenskog instituta u Zagrebu), mons. Mihovil Bolonić iz Vrbnika, mons. Ivan Žic iz Punta (kancelar i generalni vikar Krčke biskupije) i Petar Strčić iz Krasa (direktor Arhiva Hrvatske); publicista je prof. dr. Bonaventura Duda iz Krasa. Jedan je od prvih jugoslavenskih fotografa, filolog i šampar Dragutin Parčić iz Vrbnika (19. st.). Političari su dr. Dinko Vitezić (jedini hrvatski član austrijskog parlamenta od 1873. do 1891. i vođa političkog pokreta Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka), dr. Dinko Trinajstić iz Vrbnika (predsjednik Jugoslavenskog odbora u emigraciji te senator Kraljevine Jugoslavije), Ivan Žic Franklin iz Punta (jedini član CK SKOJ-a u međuratnom razdoblju iz Zapadne Hrvatske), Oskar Juranić (porijeklom) iz Jurandvora (jedan od vođa otpora u njemačkom konclogoru smrti u Dachau) i Nikola Ilijić iz Omišlja (jedini član CK SKH s o. Krka). Političari i privrednici su Ivan Barbalić iz Dobrinja (vjećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a), dr. Maurićije Magašić (porijeklom) iz Baške (vijećnik ZAVNOH-a) i Henrik Tončić iz Malinske. Arhitekta Branko Bon iz Krka, npr., projektant je palače »Albanija« u Beogradu i rekonstruktor naselja-hotela Sv. Stefan u Dalmaciji; svirač je i graditelj sopela Ivan Trumbić iz Sv. Vida Dobrinjskog; svjetski omladinski prvak u gađanju zračnom puškom (1987) mladi je Dean Vignjević iz Malinske. Ljubitelj otoka Oton Gliha s temom je »gromača« (suhozidna ograda) na svojim slikama slavu Bodulije pronio cijelim svijetom. General dr. Ivan Milčetić iz Milčetića utemeljitelj je veterinarske službe Jugoslavenske armije. Hijacint Petris iz Vrbnika i Ive Jelenović iz Sv. Vida Dobrinjskog objavili su prvu antologiju čakavske lirike, a dr. Teofil Velnić iz Bašćanske Drage jedno od prvih temeljitijih djela na hrvatskom jeziku o esperantu. Skupljač veoma vrijednih muzikalija, muzičkih instrumenata i knjiga bio je Nikola Udina Algarotti iz Krka (19. st.), a iz našeg doba je utemeljivač o. Košljuna kao uređenog, najpoznatijeg spomeničkog kompleksa kulture na o. Krku — dr. Nikola Španjol (o. Ludoviko) iz Gostinjca.

I na kraju — otok je dao i jednu izuzetnu ličnost u svjetskim razmjerima, samoga šefa države. Bio je to predsjednik Republike Kostarike u Latinskoj Americi Franjo Orlić (Orlich), koji je posjetio rodni kraj predaka u Puntu, a primio ga je i Josip Broz Tito.

10. LITERATURA (Najuži izbor)

Otok Krk imao je sreću te je u raznim oblastima privlačio i veću pažnju naših te stranih istraživača. Tako je stvoren i veći broj stručnih te znanstvenih, književnih i popularnih tekstova koji svojim sadržajem s više ili manje uspjeha osvjetljuju Boduliju s različitih aspekata.

Prva povijest Krčana nije štampana, iako je njezin rukopis prepisan 1819. u Vrbniku. Autor je toga opsežnog djela (štampani su samo fragmenti) vrbnički svećenik Ivan Feretić (1769—1839), a prvi dio naslova glasi: »Komad skazanja i povidanja od Grada i Ottoka kerskoga illiti Veglskoga. Dillo ogovorno«; iako je rukopis na hrvatskom ili srpskom jeziku, autor je stavio i latinski natpis: »Fragmen Historiae Civitatis et insulae Veglae. Opus criticum«. Od tada do danas nastalo je cijeli niz radova, pa je u priloženom bibliografskom popisu, dakako, nemoguće ukazati na sve tekstove, a još manje dati njihov opsežniji prikaz. Bibliografija je inače dosta opsežna, pa ovdje ukazujemo i na knjigu Z. Keglevića, »Građa za noviju bibliografiju o. Krka (1945—1980)« iz 1985. godine. Izrada toga djela potaknuta je iz agilnoga Povijesnog društva o. Krka; to je društvo sa svojih 19 »Krčkih zbornika«, od kojih su neki i u tri paralelna izdanja — presudno, od 1970. god. dalje, utjecalo na ubrzanje proučavanja i iznošenje u javnost rezultata istraživanja, naročito u oblasti povijesti. Naime, sve donedavno krčka je povijest istraživana i bogato prezentirana uglavnom u vezi s glagoljaškom poviješću te s krčkim knezovima Frankopanima. Danas je situacija drugačija — pokrivena su različita područja milenijskog trajanja života o. Krka. Krčani su svojedobno edirali »Krčki kalendar« (u Zagrebu, pa u New Yorku), u samome se Krku štamvalo i više glasila, ima i više turističkih vodiča, o njemu ima i desetak raznih zbornika, danas izlaze i »Krčke novine«. Nekada je čak u Pragu publiciran časopis »Baška«. Vrlo je visok broj radova posvećen o. Krku i Krčanima, ali ovdje ćemo upozoriti samo na autore koji su objavili knjige i brosure; dajemo i popis bibliografija, zbornika, časopisa, novina i povremenih glasila, kalendara, vodiča. Ovdje donosimo zbirke narodnog umotvorstva, ali, naravno, ne navodimo knjige književnoga, proznog i poetskog sadržaja pojedinaca, te djela izrazito znanstvenog ili stručnog karaktera koja поближе ne ukazuju na određeni povijesni trenutak, pojavu ili ličnost.

Bibliografija

Zlatko Keglević: »Građa za noviju bibliografiju otoka Krka (1945—1980)«, Krk 1985. i Rijeka 1985.

Zbornici

- »Acta et decreta primae Synodi Veglensis«, Krk 1902.
- »Acta et decreta secundae Synodi Veglensis«, Krk 1912.
- »Acta et decreta tertiae Synodi Veglensis«, Krk 1929.
- »Bašćanska ploča« 1—2, Zagreb—Krk—Rijeka 1988.
- »Bašćansko područje u NOB-u«, Krk 1982.
- »Bašćansko područje. Smjernice razvoja«. Krk 1976.
- »Directorium Liturgicum ad usum Diocensis Veglensis pro anno Domini 1898«, Trst 1901—1919, Krk.
- »GRO 'Krk'. 30.« Krk 1986.
- »XX jubilarni Međunarodni momčadski šahovski festival u čast dana mladosti, 40. godišnjice dolaska druga Tita na čelo KPJ i njegovog 85. rođendana. Otok Krk, 21—26. svibnja 1977. Š. K. »Krk« — Krk. XX jubileums Internationales Mannschafts-Schach-festival zu ehre des Jungtages und zum 40. Jahrgang Titos kommen zur Spitze Kommunistischer Partei Jugoslawiens und seines 85. Geburtstags. Auf der Insel Krk, 21. bis 26. Mai 1977«. Krk 1977.
- »Kalendarium perpetuum officiorum propriorum Diocesis Veglensis (Krk)«, Krk 1914.
- »Krčki zbornik«, sv. 1—19, Krk 1970—1988.
- »Krk-Glavotok. Detailed plan for the area of Glavotok, Krk-Glavotok. Detaljni plan za područje Glavotok«. Rijeka 1971.
- »Izložba likovnih ostvarenja. Krk 4—18. IX 1976. 110 godina turizma u Krku«. Krk 1976.
- »Lipo moje spod Omišaj more«. Rijeka 1985.
- »Odgovor na govor g. Mussolinija u Senatu Kraljevine Italije o događajima u Krku i Trogiru«, Beograd 1932.
- »Ordo processionis in festo SS. Corporis Christi in diocesi Vegkensis servandus«, Krk 1903.
- »Otok Krk. Pedeset godina SKJ«. Krk 1983.
- »Otok Krk. Privredne informacije i poljoprivredne bilješke. Prigodom I. sreske opće poljoprivredne izložbe«. Zagreb 1931.
- »Otok Krk. Zapadni dio«. Krk 1986.
- »Počeci i razvoj turizma na otoku Krku«, knj. I, Krk 1986.
- »Posljednji Zrinski i Frankopani«, Zagreb 1908.
- »Proprium Sanctorum ab Apostolica Sede pro diocese Veglensis«, Krk 1901.
- »Punat u borbi«, Punat 1960.
- »Red kako Biskup obavlja pastirske pohode po župah svoje Biskupije«, Krk, b.d.

- »Red proš'tviê v prazd'nik SŠ Tela Hristova v Kr'č'scei Episcopii«, Krk 1903.
- »Spomenica Filatelističkog društva 'Krk'. Krk u povodu dvadesetpetgodišnjice«, Krk 1976.
- »Spomenica o otvorenju 'Hrvatskog doma' u Vrbniku na Krku«, Krk 1901.
- »Status personalis et localis Diocesis Veglensis Krk« pro anno 1900, 1901, 1903, 1904, 1905, 1907, 1910, 1912, 1935, Krk 1900—1912, Preko 1935.
- »Vjesnik Staroslavenske akademije«, Krk sv. 1/1912, 2/1913.

Časopisi

- »Baška«, Prag 1913—1914.

Novine i povremena glasila

- »Acta Curia Episcopalis Veglensis«, Krk 1898—1918.
- »Bilten Društva prijatelja bašćanskog područja u Rijeci«, Rijeka 1976—1988.
- »Bilten INA-Omišalj«, Omišalj 1981—1984.
- »Informativni bilten. Radna organizacija »Progres« — građevno poduzeće Krk«, Krk 1/1977—9/1978.
- »Krčke novine«, Krk 1982—1988.
- »Novosti INA-Omišalj«, Omišalj 1981—1988.
- »Okrružnice Biskupskog ordinarijata«, Krk 1918—1988. (s prekidima)
- »Pučki prijatelj«, Krk 1898—1911.
- »Vrbnički vidici«, Vrbnik 1974—1976.

Kalendari

- »Krčki kalendar«, Zagreb 1938—1941.
- »Krčki kalendar«, New York 1952—1955.

Vodiči

- Emil Geistlich: »Baška, Češke morske lazne na ostrove Krku (v Istrii)«. Prag 1910.
- Emil Geistlich: »Baška, Česko-shozvatske a klimaticke lazne ostrove Krku v Istrii«, Prag 1911. i 1912.
- »Otok Krk«, Sušak 1932. (i na njemačkom, ruskom i francuskom jeziku).
- »Vodič kroz otok Krk«, Krk 1954.
- »Otok Krk«, Rijeka 1968. (i na njemačkom jeziku).
- Gabrijel Štokalo: »Košljun«, Krk 1985.
- Leticija Šuljić: »Otok Krk«, Rijeka 1977. i dalje (na više stranih jezika).

Dokumentarni filmovi

- Aleksandar Gerasimov — Ive Jelenović: »Krk — najveći i najnapučeniji otok Jadranskog mora«, Zagreb 1938.

Knjige i brošure

- Ante Andrijić: »Kako se brani čast. Odgovor Franji Orliću, predsjedniku Austro-hrv. parobr. društva, načelniku, veleindustrijalcu itd. itd. na njegovu poslanicu 'Na obranu svoje časti'«, Pula 1910.
- Anđelko Badurina: »Porat, samostan Franjevac Trećoredaca, 1480—1980.«, Zagreb 1980.
- Berard Barčić: »Flora i vegetacija otočića Košljuna«, Košljen 1982.
- Anton Bogović, Ilija Stojadinović, Petar Strčić, Stanko Šram: »Titov most kopno—otok Krk«, Zagreb 1985.
- Mihovil Bolonić: »Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku. Kapari (1322—1973) i druge bratovštine na otoku Krku«, Zagreb 1975.
- Mihovil Bolonić: »Otok Krk — kolijevka glagoljice«, Zagreb 1981.
- Mihovil Bolonić: »Parčićeva tiskara u Glavotoku«, Rijeka 1965.
- Mihovil Bolonić: »Vrbnik nad morem. Od početka do propasti Austro-Ugarske.« Krk 1981.
- Mihovil Bolonić: »650 godina kapara u Vrbniku«, Vrbnik 1973.
- Mihovil Bolonić-Ivan Žic Rokov: »Otok Krk kroz vjekove«, Zagreb 1977.
- Mihovil Bolonić-Petar Strčić: »Zapisnici sjednica i skupština Hrvatske čitaonice u Vrbniku 1871—1929.«, Vrbnik 1971.
- Kvirin Klement Bonefačić: »Dragutin A. Parčić 26. V 1832 — 25. XII 1902.«, Krk 1903.
- Mate Brusić, v. Mate Gršković.
- Ivan Crnčić: »Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji«, Rim 1867.
- Ivan Crnčić, v. M. Gršković.
- Ivan Crnčić — Franjo Rački: »Statut Vrbanski a donekle i svega Krčkoga otoka (god. 1362—1595)«, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium 4, Zagreb 1890, str. XL—LXXI i 145—177.
- Gianbattista Cubich: »Appunti storico etnografici sull'isola di Veglia«, Trst 1882.
- Gianbattista Cubich: »Notizie naturali e storiche sulla isola di Veglia«, Trst, sv. 1, 1874, sv. 2, 1875.
- Gianbattista Cubich: »Documenti sull'isola di Veglia«, Trst 1875.
- Franjo Dessantich, Bašćanska pjesmarica to jest Bašćanske narodne pjesme, koje se pjevaju po mjestu i okolici, Senj 1906.
- A. M. Evreinova: »Statut ostrva Krka 1388.«, Petrograd 1879.
- A. M. Evreinova: »Statut ostrva Krka 1380-ga goda«, Petrograd 1880.
- Camillo Trasmundo-Frangipane: »De Frangipanibus Illyricis eorumque consanguineis commentarium«, Rim 1870.
- Fran Krsto Frankopan: »Djela«. Prir. Slavko Ježić, Beograd 1936.
- Franjo Frankopan: »Oratio reverendissimi in Christo patris de. Francisci comitis de Frangepanibus, archiepiscopi Colocen, et episcopi Agrien., oratoris regni Hungarie, ad Caesarem, electores et principes Germaniae habita Ratisponae . . . IX lunii anno MDXLI. B. mj., 1541.

- Vuk Frankopan: »Oratio et serenissimus Carolum V . . . , ac ad illustrissimos et potentissimos principes Romani imperii. Facto et parte regnicolarum Croatiae per Vuolffangum de Frangepanibus comitem etc. oratorem ipsius Croaciae, Augustae XXIII Augusti anno 1530. habita. Responsio illustrissimi principis Joachimi, marchiomis Branderburgensis . . . MDXXX. Augustae Vindelicorum 1530.
- Grof Petar Zrinski i knez Fr. Krsto Frankopan na stratištu. Crtica iz hrvatske povijesti. Zagreb 1892.
- Mate Gršković — Ivan Crnčić-Mate Brusić: »Bratjo naša po izulah Veji, Crisu i Lošinju!«, Rijeka 1861.
- Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani. Katalog izložbe u povodu 300. godišnjice pogibije Petra Zrinskog i Frane Krste Frankopana 30. travnja 1671, Povijesni muzej Hrvatske — Arhiv Hrvatske, Zagreb 1971.
- Ant . . . Impastari: »Brevi cenni storici etnografici sull' isola di Veglia«, Krk 1867.
- Ant . . . Impastari: »Cenni storici sull isola di Veglia«, Trst 1862.
- M. Ant . . . Impastari: »L'issoletta di Casione. Descrizione illustrata.« Trst 1890.
- »Izvjješće o glavnoj skupščini krčke gospodarske zadruge državnoj dne« (. . . : objavljuju se kao separati iz glasila ili samostalna izdanja), Krk 1887. i dalje.
- »XI sportske igre radnika Službe društvenog knjigovodstva SR Hrvatske«. Rijeka, Krk, Malinska, Haludovo, 19—23. v. 1976.
- Slavko Ježić: »Život i rad Frana Krste Frankopana. S izborom iz njegovih djela.« Zagreb 1921.
- Šime Jurić, v. Stjepan Štefić.
- Nedjeljko Karabaić: »Muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre«. Rijeka 1956. (uglavnom o otoku Krku).
- Vjekoslav Klaić: »Krčki knezovi Frankapani. Knj. 1. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480)«. Zagreb 1901.
- Emil Laszowski, »Građa za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI i XVII stoljeću. Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana«, Zagreb 1951.
- Aldo Lusardi — Enrico Besta: »Statuta Veglae«, Milano 1945.
- Franjo Orlić: »Na obranu svoje časti proti napadajima vlč. gosp. popa Antuna Andrijičića umirovljenog župnika, narodnog zastupnika, zemalj. prisjednika itd. itd.« Senj 1909.
- Milan Marjanović: »Tuđi okupatori. Akcija za izbacivanje Talijana iz naših krajeva 1920. godine.«, Rijeka 1952. (uglavnom o otoku Krku).
- Božidar Matejčić: »Crtice o životu oca Bartula Pajalića člana Družbe Presvetog okupitelja (u Baški 1791. — + u Rimu 1863.)«, Baška 1875.

- Karl H. Meywer: »Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia)«, Leipzig 1928.
- Rajka Modrić, »Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana. Knj. 1. Popisi i procjene dobara (1672—1673)«, Zagreb 1974.
- Petrica Novosel-Zić: »Otok Krk od trajekta do mosta. Suvremene socijalno-geografske transformacije«, Krk—Zagreb 1987.
- Lujo Margetić — Petar Strčić: »Krčki (Vrbanski) statut 1388.«, Krk 1988.
- Otok Krk — privredne informacije i poljoprivredne bilješke. Prigodom I. sreske opće poljoprivredne izložbe izdao Izložbeni odbor«. Krk 1931.
- Ivan Pavačić: »U Dobrinju milo zvoni zvone«, Rijeka 1983.
- »Perfetta, e veridica relatione delli processi criminali, et essecutioni Delli medesimi, fattasi contro il trè Conti, Fracesco Nadasdi, Pietro di Zrini, e Francesco Christofforo Frangepani«. Beč 1671. (i na njemačkom)
- Mate Polonijo: »Sveta Fuska na Krku. O 650-toj obljetnici prvoga spomena crkve (1338—1988)«, Zagreb — Linardić 1987.
- »Posljednji Zrinski i Frankopani«, Osijek 1908.
- »Pravila hrvatsko-češkog morskog i klimatičkog kupališta Baška, registrirane zadruge na ograničeno jamstvo«, Prag 1911.
- »Pravila za gospodarsko trgovačko društvo u Vrbniku, registrovana za druga sa ograničenim jamčenjem«, Krk 1908.
- »Pravilnik internata Državne realne gimnazije u Krku«, Sušak 1938.
- Franjo Rački: »Isprave o uroti bana P. Zrinskog i kneza Fr. Frankopana«, Zagreb 1873.
- Franjo Rački, v. Ivan Crnčić.
- Ignacije Radić: »Doktor Antun Mahnić, biskup krčki«, Slavonska Požega 1940.
- Milan Radić: »Malinska«, Krk 1984.
- Svetozar Rittig: »Odgovor Krčkom Biskupu na njegovu osudu Narodno Oslobodilačkog Pokreta«, Zagreb 1945.
- Giacomo Scotti: »L'Archipelago del Quarnero (e le Isole Brioni). Natura, storia, arte, turismo.« Milano 1980.
- Petar Strčić: »Grača o talijanskoj okupaciji o. Krka. (Od kraja 1918. do polovine 1919.)«, Rijeka 1970.
- Petar Strčić: »Košljun«, Beograd 1987.
- Petar Strčić: »Krk«, Zagreb 1978. i (dopunjeno) izdanje 1983.
- Petar Strčić: »Krk«, Beograd 1986.
- Petar Strčić: »Otok Krk 1918. Grača o narodnim vijećima SHS i talijanskoj okupaciji 1918. godine.« Rijeka 1968.
- Petar Strčić, v. Mihovil Bolonić.
- Petar Strčić, v. Lujo Margetić.
- Petar Strčić, v. Anton Bogović.
- Rudolf Strohal: »Glagolska notarska knjiga vrbničkog notara Ivana Stašića«, Zagreb 1911.
- Vjekoslav Štefanić: »Glagoljski rukopisi otoka Krka«, Zagreb 1960.

- Vjekoslav Štefanić: »Narodne pjesme otoka Krka«, Zagreb 1960.
- Stjepan Štefić — Šime Jurić: »Vrbnički statut 1388—1850.« Prema čitanju Crnčić—Rački—Štefić. Prevod s talij. i lat. Šime Jurić. Priredio Stjepan Štefić. Zagreb 1983.
- Henry Thode: »Der Ring des Frangipani. Ein Erlebnis«, Frankfurt na Majni 1895. (do 1926, Berlin, objavljeno deveto izdanje na njemačkom jeziku; na engleskom 1901, London, na hrvatskom ili srpskom 1944, Zagreb: »Frankopanov prsten. Doživljaj«).
- Anton Toljanić: »Antun Mahnić, biskup krčki. O 50-toj godišnjici smrti«, Rijeka 1979.
- Josip Vajs: »Recensio Croatico-glagoliticis fragmenti Verbenicensis. Cum appendice et duabus tabulis.« Krk 1903.
- Josip Vajs: »Liber Ecclesiasticus. Ex breviario I. Verbenic.«, Krk 1905.
- Josip Vajs: »Nejstarši breviaž chorvatsko-hlaholský. (Prvy breviaž vrbnický). Prag 1910.
- Josip Vajs: »Najstariji hrvatskoglagolski misal . S bibliografskim opisima svih hrvatskoglagolskih misala«. Djela JAZU 38, Zagreb 1948.
- Guiseppe Vassilich: »Elisabetta de Frangipani contessa di Veglia e Modrusia. Storia dei secoli XIV—XV«. Rijeka 1905.
- Teofil Velnić: »Košljun kod Punta na otoku Krku. Kulturno-povijesni prikaz«. Đakovo 1966.
- Dinko Vitezić: »D. ra Dinka Vitezića zastupnika na Carev. vieću u Beču Poslanica kojom obavješćuje svoje birače o svojem zastupničkom djelovanju u zadnjih dvih saborskih razdobljih«, Trst 1885.
- Dinko Vitezić: »D. ra Dinka Vitezića zastupnika na Carevinskom vijeću u Beču Druga poslanica kojom obavješćuje svoje birače o svojem zastupničkom djelovanju u saborskom razdoblju (1885—1891)«. Trst 1891.
- Dinko Vitezić: »La questione sui confini fra le comuni censuarie di Verbenico e Bescavalle«, Trst 1888.
- Dinko Vitezić: »Parbeni spisi u prieporu Nika Hriljca proti odvjetnika Dinka Vitezića radi naknade štete«, Sušak 1897.
- Dinko Vitezić: »Risposta del Dr. Dinko Vitezić alla corrispondenza da Bescanova 7. Marzo 1898, in serita nel L. 786 del giornale »La Sera« e concernente la questione per confini in sorta fra i Comuni censuarii di Verbenico e Bescavalla sull'isola di Veglia«, Trst 1898.
- Dinko Vitezić: »Zaklade koje ustrojiše braća: Dr. Ivan Josip Vitezić i Dr. Dinko Vitezić«, Krk 1901.
- Bogumil Vošnjak: »Dr. Dinko Trinajstić«, Beograd 1939.
- Gustav Wenzel: »Kritikai tanulmányok a Frangépan család történetéhez«, Budimpešta 1884. (Kritička istraživanja o povijesti porodice Frankopana).
- Antun Zec: »Dubašnica jučer — danas«, Dubašnica 1969.
- Zrinski, Frankopan, Vitezović: »Izabrana djela«, Zagreb 1976.
- »Zrinski i Frankopani«, Osijek 1921.

SUMMARY

A CONTRIBUTION TO THE HISTORICAL SYNTHESIS OF THE ISLAND OF KRK (WITH SELECTED BIBLIOGRAPHY)

This article on the history of Krk, the biggest Yugoslav and Adriatic island, presents author's point of view regarding the nature of the island, its different names through history, its inhabitants and settlements. The author has given a historical survey as well as an insight into the present-day life of the islanders. He has also presented the cultural heritage of Krk, pointed at several of its prominent citizens, enclosing in the appendix the most important bibliographical data. Therefore, the article is the first comprehensive contribution to the synthesis of Krk's history, from prehistoric times up to the present day.